

PROGRAMA
28342 MEDITERRÀNIA:
RELACIONS INTERNACIONALS, POLÍTICA I DESENVOLUPAMENT

Curs 2006 - 2007

Professor: Laura Feliu

L'assignatura ofereix una visió general de la Mediterrània des d'una perspectiva de Relacions Internacionals. Al llarg del curs es farà un repàs de diferents aspectes polítics, socio-econòmics i culturals essencials per a comprendre la Mediterrània d'avui en dia. Aquesta realitat serà explicada a través de les grans fractures i dinàmiques que travessen aquest espai heterogeni, i en les que situarem els fenòmens polítics i socials més distintius de la regió. L'explicació es complementarà amb la revisió d'una sèrie de casos que han de servir per exemplificar aquests processos.

Tema 1. Presentació de la Mediterrània

Existeix la Mediterrània? La Mediterrània com a concepte estratègic, polític, econòmic i cultural. Les diferents subregions.

BLOC I. LA MEDITERRÀNIA EN EL SISTEMA INTERNACIONAL

Tema 2. La fi del vell ordre colonial (1947-1956)

Colonialisme, lluita per a la independència i edificació de nous Estats. La creació de la Lliga Àrab. La creació de l'Estat d'Israel. Els escenaris de Guerra Freda. El paper del Regne Unit a la regió. La doctrina Truman i el seu impacte. La fi de la presència britànica. La coexistència pacífica i el cinturó de seguretat àrab. Pacte de Bagdad versus Federació Àrab Unida. La crisi del canal de Suez.

Tema 3. La divisió d'Orient Mitjà en blocs oposats (1956-1971)

Els anys del panarabisme i la centralitat d'Egipte en el món àrab. La primera guerra civil libanesa i la intervenció nord-americana. La fi de l'ordre colonial al Magrib: el cas d'Algèria. La guerra àrabo-israeliana de 1967. Aràbia Saudita i la preeminència econòmica. La guerra civil al Iemen: implicacions regionals. La desnasserització.

Tema 4. El fracàs de l'estratègia nord-americana (1971-1979)

La sortida definitiva del Regne Unit d'Orient Mitjà. La doctrina Nixon. La

guerra d'octubre de 1973 i el xoc petrolier. El conflicte del Sàhara Occidental oposa al Marroc i a Algèria. La segona guerra civil libanesa. La pau de Camp David: Carter i Orient Mitjà com a zona vital.

Tema 5. La intensificació de l'impacte de la guerra freda (1979-1989)

La Segona Guerra Freda i l'estratègia nord-americana. La revolució iraniana i l'exportació de la revolució. La primera guerra del Golf entre Iran i Iraq. La doctrina Reagan i el pes del petroli.

Tema 5. El nou ordre regional després de la Guerra Freda (els anys noranta)

La recomposició del sistema internacional de post-Guerra Freda. La segona guerra del Golf: la invasió iraquiana de Kuwait i la guerra del 1991. La guerra civil algeriana. L'augment de la presència militar dels Estats Units a la regió. Barcelona i el procés euromediterrani

Tema 6. L'impacte de l'11 de setembre a la regió (2001-2007)

La "guerra contra el terrorisme" i els aspectes securitaris. La intervenció a Afganistan. Guerra preventiva i invasió d'Iraq. El dispositiu de seguretat nord-americà a la regió. La guerra al Líban

Tema 7. La inserció de la Mediterrània en el sistema econòmic internacional

La dimensió Nord-Sud. Estructura econòmica dels països mediterranis. Els recursos de la regió: el cas del petroli. Estats rentistes *versus* Estats productors. La Mediterrània Sud i Est (PSEM) i les institucions financeres internacionals. El deute extern. Els PSEM i els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni. La cooperació pel desenvolupament. Les relacions amb Europa i les implicacions econòmiques del procés de Barcelona. Els projectes econòmics dels Estats Units a la regió.

BLOC II. LES INSTITUCIONS POLÍTiques

Tema 8. Pensament polític i debat ideològic al món àrab i musulmà

Decadència islàmica, influència occidental i moviments reformistes. El Tanzimat otomà i el període de la Nahda. Fases en l'evolució del pensament polític. El debat entre modernització i tradicionalisme al segle XX. Les figures d'Al-Afgani i Abduh. Els moviments reformistes i l'evolució del pensament liberal. El fonamentalisme islàmic. El panarabisme.

Tema 9. El sionisme i el sistema polític israelià

El sionisme i la construcció d'un Estat pel poble jueu. Sionisme, neteja ètnica i colonialisme a Palestina. Social-sionisme i el sionisme revisionista. El sistema polític israelià. L'impacte de la colonització a la societat israeliana.

Tema 10. L'Islam polític

Fonamentalisme, integrisme i islamisme: un aclariment conceptual. La construcció d'un Islam oficial. Evolució i paper dels ulemes. Dels Germans Musulmans a la revolució iraniana. L'auge del fenomen islamista als anys vuitanta. La guerra civil a Algèria i la jihad afgana. La força de l'islamisme avui: el debat sobre el declivi de l'islamisme. L'exemple turc. La gestió del camp religiós pels règims polítics. L'impacte de la lluita contra el terrorisme sobre els moviments islamistes.

Tema 11. Autocràcia i democràcia: Els sistemes polítics actuals a la Mediterrània sud

L'evolució dels sistemes jurídics: Dret europeu, codificació de la xaria i convencions internacionals. Democràcia, liberalisme i societat civil als PSEM. Per què el món àrab no és democràtic? El debat entre els arguments culturalistes i els socio-polítics. La dècada dels noranta i les esperances truncades. Mapa global dels règims polítics: autocràcies liberalitzades versus autocràcies plenes. La situació dels Drets Humans a la regió.

Tema 12. La promoció internacional de la democràcia i els drets humans

Tercera onada i propagació del model democràtic. La formació d'un règim internacional de drets humans. Pressió, condicionalitat i *ownership*. Els drets humans en l'acció exterior de la Unió Europea. La preferència europea per la via gradualista: el cas dels programes MEDA-Democràcia. Estats Units i la doble via: MEPI i el projecte de Gran Orient Mitjà versus intervenció armada. L'ajuda internacional i el paper de les Fundacions privades.

BLOC III. COOPERACIÓ I CONFLICTE A LA MEDITERRÀNIA SUD

Tema 13. La conflictivitat a la Mediterrània

Les dades militars: Exèrcits, armament i despeses militars. La problemàtica de les armes de destrucció massiva. Mapa dels principals conflictes armats a la regió. L'impacte dels conflictes armats sobre l'ordre regional.

Tema 14. El Magrib i el conflicte del Sàhara Occidental

El discurs marroquí sobre el "Gran Marroc". La descolonització espanyola.

Principals trets de la guerra. La implicació dels països de la regió. La dimensió Est-Oest i el conflicte. Gestió del conflicte: de la OUA a Nacions Unides. Principals obstacles a la celebració del referèndum d'autodeterminació. La mediació Baker. Canvi de rumb: Nacions Unides i l'Acord Marc. El Pla Baker II. La posició de les grans potències.

Tema 15. Orient Mitjà i el conflicte a Palestina

El sionisme i la colonització de Palestina. La Declaració Balfur i el mandat britànic. La creació de l'Estat d'Israel i les guerres amb els Estats àrabs. La primera Intifada. El procés de pau d'Oslo. La segona Intifada. La fulla de ruta. La mort d'Arafat. La victòria de Hamas a les eleccions legislatives palestines de 2006. La intervenció israeliana al Líban

Tema 16. L'eix Nord-Sud: el cas de les relacions entre Europa i la mediterrània Sud i Est

Les comunitats europees i la Mediterrània. El conflicte del Pròxim Orient en l'agenda política europea: el diàleg euro-àrab. Impacte del final de la Guerra Freda en les relacions entre la CE i els seus veïns. Aproximacions europees a la Mediterrània: subregionalització (Mediterrània occidental). Diplomàcies europees i propostes per a la seguretat i la cooperació a la Mediterrània (CSCM). L'associació euromediterrània. L'impacte de la nova política de veïnatge de la UE

Tema 17. Les relacions Sud-Sud

La veu del sud: la diplomàcia algeriana als anys seixanta i setanta i les polítiques tercermundistes. L'exportació de la revolució: els casos de Líbia i Sudan. La influència de les monarquies petroleres. Les Organitzacions Internacionals regionals (Lliga Àrab, OCI, UMA, OUA). Els fluxos econòmics i humans: una de les assignatures pendents.

AVALUACIO

L'avaluació del curs es realitzarà en base a:

- Un examen final sobre la matèria presentada al llarg del curs (explicació a classe, materials presentats, campus virtual, bibliografia complementària). L'examen equival al 60% de la nota final
- Dues pràctiques, a realitzar al llarg del curs: a/ la primera pràctica sobre comentaris de discursos polítics relacionats amb la guerra freda; b/ la segona pràctica sobre la guerra al Líban entre Israel i Hizbullah.

Per a la realització de les pràctiques el professor lliurarà un dossier als alumnes amb una sèrie de preguntes que hauran de ser preparades pel dia de la pràctica. Els alumnes escolliran dues preguntes per ser contestades per escrit, que seran lliurades al professor en començar la pràctica. El dia

de la pràctica els alumnes hauran de comentar oralment totes les preguntes de la pauta proposada.

Aquelles persones que no puguin assistir a les pràctiques podran recuperar-les amb preguntes addicionals a l'examen final. Cadascuna de les pràctiques avalua un 20% de la nota final (40% en total).

- Aquelles persones que ho desitgin podran fer presentacions breus a classe de temes d'actualitat política per tal de pujar nota. El tema podrà ser escollit lliurement, prèvia consulta amb el professor.

BIBLIOGRAFIA

OBRES DE REFERÈNCIA

- BLAKE, Gerald Henry, *The Cambridge atlas of the Middle East & North Africa*, Cambridge Cambridge University Press 1987.
- BLANC ALTEMIR, Antonio, *El Mediterráneo: un espacio común para la cooperación; el desarrollo y el diálogo intercultural*, Madrid, Tecnos: AEI, 1999.
- BRAUDEL, Fernand, *En torno al Mediterráneo*, Barcelona, Paidós, 1997.
- BOUSTANI, R.; FARGUES, P., *Atlas du Monde Arabe*, París, Bordas, 1990.
- CLÉVENOT, M.(dir.), *L'État des religions dans le monde*, París, La Découverte: Le Cerf, 1987.
- CORM, Georges, *Le Proché Orient éclaté, 1956-2005*. Paris: Gallimard
- FLORY, Maurice; MANTRAN, Robert; KORANY, Bahgat; CAMAU, Michel; AGATE, Pierre, *Les regimes politiques arabes*, Paris, PUF, 1991. 2a ed.
- HERNANDO DE LARRAMENDI, M; LÓPEZ GARCÍA, B. (dirs.), *Sistemas políticos del Magreb actual*, Madrid, Mapfre, 1996.
- HOURANI, Albert, *Historia de los pueblos árabes*. Barcelona: Ariel, 1992.
- LACOSTE, C.; LACOSTE, Y. (dirs.). *L'État du Maghreb*. París: La Découverte, 1991.
- LÓPEZ GARCÍA, B., *El mundo árabo-islámico: una historia política*, Madrid, Síntesis, 1997.
- MAÍLLO SALGADO, F ., *Vocabulario de historia árabe e islámica*, Madrid, Akal, 1996.
- MARTÍN MUÑOZ, Gema. *El estado árabe: crisis de legitimidad y contestación islamista*. Barcelona: Ediciones Bellaterra, 1999.
- *The Middle East and North Africa*, 1998, Londres, Europa Publications, 1998.
- *Minorities in the Middle East a minority rights group update pack*,

London The Minority Rights Group [1992].

- MOSTYN, Trevor; HOURANI, Albert, *Cambridge encyclopedia of the Middle East and North Africa*, Cambridge [etc.] Cambridge University press 1988.
- SEGURA I MAS, A., *El mónà arab actual*, Vic, Eumo, 1997.
- WAINES, D. *El Islam*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998.
- ZIRING, Lawrence, *The Middle East political dictionary*, Santa Barbara, CA ABC-Clio Information Services cop. 1984.

A la pàgina web de l'assignatura podeu consultar documents relatius a cadascun dels temes del programa.

ALTRA BIBLIOGRAFIA RECOMANADA

- M. Abdel-Fadil (1987), "The Macro-behaviour of Oil-rentier States in the Arab Region" en Beblawi, H. y Luciani, G. (Ed.), *The Rentier State*, Croom Helm, pp. 83-107,
- Fouad Ajami (1981) *The Arab Predicament. Arab Political thought and practice since 1967*. Nova York: Cambridge University Press
- Fouad Ajami (1999) *The Dream Palace of the Arabs: a generation's odyssey*. Nova York: Vintage Books
- Ignacio Álvarez-Ossorio y Ferran Izquierdo (2005). *¿Por qué ha fracasado la paz? Claves para entender el conflicto palestino- israelí*. Madrid: La Catarata.
- J. Amuzegar, J., (1992), "Oil wealth a very mixed blessing", *Foreign Affairs*, 60-4. pp. 814-835.
- J. Bacaria i A. Tovas, A. (dirs.) (1999), *Librecambio euromediterráneo. Impacto del área de libre comercio en el horizonte 2010*, Barcelona, Icaria-Antrazyt.ICM
- James Bill & Carl Leiden (1984) *Politics in the Middle East*. Boston: Little, Brown and Company
- M. Chatelus, (1986), « Revenus pétroliers et développement:leçons de l'experiance du Monde Arabe », *Revue du Tiers Monde*, XXVII-107, pp. 659-668.
- Shahram Chubin, Charles Tripp (1988) *Iran and Irak at war*. London: I.B.Tauris.
- Moshe Efrat, Jacob Berkovitch (Eds.) (1991) *Superpowers and client states in the Middle East. The imbalance of influence*. London: Routledge.
- Lawrence Freedman, Efraim Karsh (1993) *The Gulf conflict, 1990-1991. Diplomacy and war in the New World Order*. Princeton: Princeton University Press.
- Mohamed Heikal (1992) *Illusions of triumph. An Arab view of the Gulf War*. Londres: Harper Collins.
- Michael Hudson (Ed.) (1999) *Middle East Dilema: the politics and economics of*

- Arab integration*. New York: Columbia University Press.
- Khadduri, W. "Oil and politics in the Middle East", *Security Dialogue*, 2 (1996), pp. 155-166.
- Bichara Khader, *Europa y el mundo árabe: primos, vecinos*. Madrid, Marcial Pons, 1995.
- _____, *El muro invisible*. Barcelona, Icaria, 1995.
- Bahgat Korany, Ali Hillal Dessouki et al. (1991) *The Foreign Policies of Arab states: the challenge of change*. Boulder: Westview Press.
- Yehuda Lukacs (1997) *Israel, Jordan and the peace process*. New York: Syracuse University Press.
- _____, Abdalla M. Bata (eds.)(1988). *The arab-israeli conflict: two decades of change*. Boulder, Londres, Westview Press.
- Aurèlia Mañé (2002), "El fin del pacto social. Hidrocarburos y legitimación política". *Nación Árabe*, 46.
- José U. Martínez Carreras (2000) *El conflicto del Próximo Oriente*. Madrid: Arco Libros.
- Monográfico sobre "Argelia", *DCIDOB 66*.
- Roger Owen, Sevket Pamuk (1999) *A History of Middle East economies in the Twentieth Century*. Cambridge: Harvard University Press.
- F. Perrin i N. Sarkis (1998), « Le pétrole, 25 ans après le premier choc pétrolier », *Problèmes Économiques*, 2586, pp. 22-32.
- James Piscatori (1986) *Islam in a world of Nation-states*. Cambridge: Cambridge University Press
- Itamar Rabinovich (1998) *The brink of peace: the Israeli-Syrian negotiations*. New Jersey: Princeton University Press.
- Antoni Segura (2001) *Más allá del Islam: Política y conflictos actuales en el mundo musulmán*. Madrid: Alianza Editorial.
- D. Vandewalle, D. (ed.) (1996), *North Africa. Development and Reform in a Changing Economy*, St. Martin's Press.
- Pere Vilanova (1999) *Jerusalén: el proceso de paz en Oriente Medio*. Barcelona: Icaria/Fundació CIDOB

**TREBALL DE CURS. MEDITERRÀNIA:
RELACIONS INTERNACIONALS, POLÍTICA I DESENVOLUPAMENT**

Prof.: Laura FELIU

Curs 2005-2006

Per a realitzar el treball s'haurà d'escollir un conflicte que hagi tingut lloc en l'àrea sud i est de la Mediterrània (en sentit ampli) durant el període 1945-2006. El treball està dirigit a reflexionar sobre la influència dels fenòmens estudiats al llarg del curs sobre el conflicte en qüestió. Per tant, es tracta d'un treball que va més enllà de l'anàlisi del conflicte

El treball consistirà en quatre assaigs a lliurar al llarg del curs. Depenent del conflicte que hagueu escollit, unes parts seran més pertinents que d'altres, és especialment important passar per tutories per a comentar el treball:

A/ PRIMERA PART Les institucions polítiques (2-3 p.)

Describeu el tipus de sistema polític dels Estats del sud i est de la Mediterrània involucrats directament en el conflicte (els actors primaris). La descripció haurà de contenir almenys els següents punts: es tracta d'un estat democràtic? Com definiríeu el seu sistema polític? Té Constitució o text fonamental? de quin tipus? En quina institució recau el poder executiu? Quin paper té el Parlament? El poder judicial és independent? És un sistema pluripartidista? Quin tipus de partits polítics hi ha? Característiques del moviment islamista. Estan legalitzats els partits islamistes? Hi ha presoners polítics? Existeix un moviment de reivindicació democràtica? Com influeix tot això en el conflicte?

En el cas de conflictes intraestatals descriu el tipus de organització i ideari polític dels grups armats i grups polítics enfrontats (exemple Front Polisari, PKK, etc.).

B/ SEGONA PART La fractura Est-Oest divideix la Mediterrània (4 p. + annexes)

Contextualitza el conflicte que has escollit dins de l'evolució del sistema internacional, i com afecta als Estats part en el conflicte. El treball se centrarà en les relacions polítiques, militars i d'altres amb les grans potències (relacions dels Estats concernits amb les superpotències, existència de bases militars o acords de defensa, aliances amb d'altres països de la regió de caire progressista o socialista, com influeix la fi de la guerra freda al conflicte, etc.). Si el conflicte dura varies dècades s'haurà d'escollir alguna de les fases del programa. Vincula aquests aspectes amb l'evolució general del conflicte. Creus que el context internacional va ser decisiu en aquest conflicte o atorgues una més gran importància als factors interns?

C/ TERCERA PART La conflictivitat a la Mediterrània (4 p. + annex)

Explicació del conflicte: quin és el motiu de litigi (la incompatibilitat d'objectius central), quines són les seves causes; quins són els principals actors, distingint entre actors primaris, secundaris (que fan aliances amb els primaris però que tenen interessos només en una part específica del conflicte) i terciaris (que intervenen per a resoldre de forma positiva el conflicte). Descriu quins interessos tenen en el conflicte (econòmics, estratègics, etc.). Es tracta d'un conflicte simètric o asimètric (segons les forces respectives de cadascun dels bàndols). Factors d'escalada i desescalada, intensitat del conflicte (número de morts). Tècniques de resolució de conflictes que s'han aplicat.

És obligatori afegir-hi com a annex una cronologia de dues pàgines (a 1 espai) amb els principals esdeveniments del conflicte.

D/ QUARTA PART L'eix Nord- Sud (2-3 p.)

Situa els actors del conflicte dins la fractura Centre- Perifèria. En aquest apartat es tracta sobretot de buscar dades que ens indiquin la dependència d'aquests Estats respecte al món desenvolupat. Busca dades socioeconòmiques dels Estats implicats (tamany econòmic, recursos, Índex de Desenvolupament Humà, tipus de distribució de la riquesa). Analitza quines són les relacions amb Europa (especialment la Unió Europea) i amb el món desenvolupat en general. Explica, si és el cas, els acords de cooperació signats amb la Unió Europea i les seves implicacions. Busca dades sobre intercanvis comercials. Fluxos migratoris, cap a on es dirigeixen? Dades d'inversió directa estrangera (IDE) en aquests Estats. Intervé d'alguna manera la

fractura Centre- perifèria en l'evolució del conflicte?